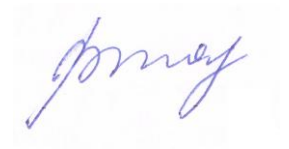

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

ТОГОБИЦЬКА Віолета Джемалівна

УДК 351.862.4: 614.8

**МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ**

25.00.02 – механізми державного управління

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

Харків – 2022

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті цивільного захисту України.

Науковий консультант: доктор наук з державного управління, професор, заслужений працівник освіти України
ДОМБРОВСЬКА Світлана Миколаївна,
Національний університет цивільного захисту України, проректор – начальник навчально-науково-виробничого центру.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, доцент
КАРПЕНКО Олександр Валентинович,
Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», завідувач кафедри національної економіки та публічного управління;

доктор наук з державного управління, професор
МОРОЗ Володимир Михайлович,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», завідувач кафедри соціології і публічного управління;

доктор наук з державного управління, доцент
ЩЕПАНСЬКИЙ Едуард Валерійович,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування.

Захист відбудеться «10» листопада 2022 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28, зал засідань (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.А. Мороз

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку глобалізації, світової пандемії, вітчизняної суспільно-політичної й економічної кризи необхідним завданням державних інститутів і публічних інституцій є вчасна нейтралізація впливу цих негативних факторів. Воно вимагає, у свою чергу, комплексне визначення й оцінювання соціально-економічних ризиків в Україні на всіх рівнях управління, що дозволить забезпечити оперативне подолання фази кризи та рецесії в нашій державі. У той же час, одне з ключових проблемних питань формування та реалізації механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків полягає в недостатній увазі не тільки до дослідження цих ризиків, а й до чинників та умов прискорення соціально-економічного розвитку України та всього світу, що акумулюють довгострокові перспективи такого розвитку. Цим надзвичайно важливим і складним питанням є діджиталізація усіх сфер суспільної життєдіяльності, економіки та публічного управління.

Варто відзначити, що значна більшість управлінських рішень у сфері державного регулювання приймається на основі екстраполяції статистичних даних, що дозволяє спрогнозувати посилення діючих тенденцій. Проте вплив діджиталізації на ці процеси як можливої загрози та потенціалу для соціально-економічного розвитку держави та її регіонів поки що належним чином не розглядається. Таким чином, комплексне державне регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації є однією з ключових причин, що визначає масштаб поточної кризи на вітчизняних теренах і зумовлює необхідність якісної зміни регулюючих інституційних, організаційних, ресурсних та інших управлінських систем. При цьому результативне державне регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації має базуватися на уніфікації управлінських й інституційних впливів на соціально-економічну сферу як на макрорівні, так і на мезорівні. Воно передбачає формування дієвої соціально-економічної політики держави та її регіонів, а також застосування таких механізмів державного регулювання, які повинні враховувати пріоритети національної економіки та весь комплекс ризиків, пов'язаних із повсюдністю впровадження діджиталізації. В умовах наявної соціально-економічної нестабільності в Україні ці механізми мають відзначатися парадигмальністю взаємодії публічної та приватної складових, що вимагають визначення умов діджиталізації державного та приватного секторів з метою підвищення результативності їхнього функціонування та забезпечення соціально-економічного розвитку України загалом. І в ситуації, що склалася, найбільша увага у процесі державного регулювання соціально-економічних систем в Україні повинна приділятися мінімізації негативних ризиків розвитку цих систем, що дозволить забезпечити стабільну тенденцію їхнього соціального й економічного зростання.

Зазначені обставини дозволяють стверджувати, що на сьогодні необхідне формування науково обґрунтованих підходів до визначення механізмів

державного регулювання соціально-економічних ризиків на основі інноваційного управлінського інструментарію. Застосування таких підходів дасть змогу досягти раціонального співвідношення участі державних інститутів, бізнесу і населення у вирішенні проблеми ефективного регулювання соціально-економічного розвитку, що має перейти на інноваційний шлях на тлі підвищення рівня та якості життя українців в умовах оновлення наукових знань щодо його діджиталізації.

Питання методології формування державного регулювання в соціально-економічній сфері досліджували вітчизняні та закордонні науковці В. Антонова, В. Бакуменко, О. Борисенко, Д. Грицишин, А. Дегтяр, С. Домбровська, І. Драган, О. Євсюков, О. Іляш, В. Ковальчук, В. Коврегін, А. Колот, О. Крюков, М. Латинін, Е. Лібанова, С. Майстро, В. Мороз, В. Надрага, О. Новікова, Г. Ортіна, О. Парубчак, А. Помаза-Пономаренко, О. Радченко, В. Садковий, В. Сиченко, В. Степанов, В. Стрельцов, А. Халецька, Е. Щепанський та ін.

Щодо особливостей реалізації діджиталізації, то їх визначали у своїх наукових роботах вітчизняні та закордонні вчені Д. Аллен, П. Батра, Д. Бланд, Дж. Бугін, Р. Бухт, В. Вишневський, О. Вишневський, Дж. Вотцель, Л. Грень, О. Дурман, О. Карпенко, О. Князева, Р. Ко, В. Компанієць, В. Куйбіда, С. Ланд, В. Ляшенко, Дж. Манийка, В. Наместнік, О. Ноттеб, О. Орлов, Я. Остафійчук, С. Сангхві, І. Тушканов, О. Хандій, Р. Хікс, Л. Шамілева, Т. Юдіна та ін.

Незважаючи на те, що питанням оцінки й визначення соціально-економічної безпеки та її загроз приділена значна увага як у науково-теоретичних, так і в практичних дослідженнях, проблема визначення механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків в умовах діджиталізації України потребує комплексного методологічного дослідження. Воно вимагає визначення ролі і місця державних інститутів і недержавних структур у нейтралізації негативних соціально-економічних ризиків і трансформації їх у соціально-економічний потенціал та капітал, а також системного наукового аналізу засобів, методів, організаційного, правового та іншого ресурсного підґрунтя розвитку цієї сфери за наявних і можливих тенденцій, зокрема діджиталізації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є частиною наукового дослідження питань формування та реалізації державного управління в соціально-економічній сфері, виконаних безпосередньо автором і за його участю в межах науково-дослідної роботи Національного університету цивільного захисту України за такими темами: 1) «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (ДР № 0118U001007), у межах якої дисертант визначила підходи до підвищення результативності механізмів державного регулювання соціально-економічними ризиками в умовах цифровізації; 2) «Розробка наукових основ державного управління у сфері безпеки ринку соціально-

економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (ДР № 0115U002035), у якій автором обґрунтовано концепт розвитку державного регулювання соціально-економічними ризиками в умовах діджиталізації.

Мета дослідження полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні й розробленні практичних рекомендацій щодо розвитку механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації.

З урахуванням наведеного визначення мети дисертаційного дослідження, виділено такі науково-теоретичні, методологічні та практико орієнтовані завдання:

- дослідити сутність і роль державного регулювання процесів діджиталізації у розвитку управління соціально-економічних систем;
- окреслити концептуальні аспекти теорії діджиталізації управління соціально-економічних систем, а також чинники й умови їх державного регулювання;
- обґрунтувати методологічні засади проблематики державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації;
- здійснити порівняльний аналіз рівня діджиталізації економіки і суспільства за кордоном відповідно до рейтингу глобальної цифрової конкурентоспроможності;
- визначити сучасний стан і результативність державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації;
- охарактеризувати проблеми та суперечності державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації;
- розкрити модель удосконалення механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації;
- виокремити шляхи вдосконалення системи державного регулювання соціально-економічних ризиків в умовах діджиталізації;
- запропонувати концепт розвитку механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків в умовах діджиталізації;
- визначити стратегічні та пріоритетні напрямки діджиталізації в системі державного регулювання соціально-економічних ризиків України.

Об'єктом дослідження виступає державне регулювання в соціально-економічній сфері.

Предмет дослідження – механізми державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації.

Методи дослідження. Для досягнення зазначеної вище мети дослідження і вирішення поставлених завдань дисертантом широко використовувалися загальні та спеціальні методи наукового пізнання.

Дисертаційне дослідження побудовано на системному, синергетичному та програмно-цільовому підходах, а також сукупності методів, які забезпечують їхню реалізацію, а саме:

- 1) *факторного аналізу, синтезу й абстрагування* (під час дослідження соціально-економічних ризиків в умовах діджиталізації як об'єкта державного

регулювання, а також розкриття змісту науково-методологічної проблеми щодо його механізмів);

2) *логічного узагальнення та історичної формалізації* (для розкриття методології дослідження концептуальних засад теорії діджиталізації управління соціально-економічних систем, а також чинники й умови їх державного регулювання);

3) *індукції, дедукції, системного та діалектичного аналізів* (з метою дослідження особливостей функціонування системи органів державної влади у сфері діджиталізації);

4) *порівняння, вибірки й опису* (під час з'ясування генези організаційного та правового забезпечення державного регулювання соціально-економічних ризиків в умовах діджиталізації в Україні та за кордоном);

5) *групування, моделювання та прогнозування* (з метою обґрунтування концепту розвитку механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків в умовах діджиталізації, а також для теоретичного узагальнення положень дисертації та формулювання її висновків і пропозицій щодо вдосконалення системи державного регулювання в цій сфері).

Нормативно-правовою та емпіричною базою дисертаційного дослідження є Конституція України, міжнародно-правові конвенційні документи, закони, що формують систему державного регулювання в соціально-економічній сфері в умовах діджиталізації, а також відповідні укази Президента України, постанови та розпорядження Уряду України, відомчі нормативні акти щодо окремих аспектів соціально-економічної безпеки. У дисертації використані результати соціологічних досліджень у сфері забезпечення такої безпеки, а також низка статистичних матеріалів, включаючи звіти міжнародних організацій (ООН, ОЕСР тощо).

Наукова новизна дисертаційної роботи й отриманих результатів полягає в розв'язанні актуальної наукової проблеми теоретико-методологічного обґрунтування та розроблення практичних рекомендацій щодо розвитку механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації.

При цьому наукова новизна конкретизується в таких положеннях:
у перше:

– запропоновано концепт розвитку механізмів державного регулювання соціально-економічними ризиками в умовах діджиталізації, який передбачає послідовне й узгоджене застосування обґрунтованих науково-теоретичних і практико орієнтованих підходів, необхідних для визначення парадигмальності зазначених механізмів через відсутність єдиної наукової позиції щодо класифікації визначених ризиків, з метою коригування дії в умовах активізації діджиталізації та окреслено алгоритм формування соціально-економічних ризиків, і особливості подальшого програмно-цільового планування й оцінювання в межах такого регулювання;

– обґрунтовано методологічні засади проблематики державного

регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації з позиції врахування її синергетичності та забезпечення стратегічності державного регулювання в цій сфері, що дозволили сприяти узгодженні низки стратегічних документів;

– визначено кільцеву модель впливу діджиталізації на соціально-економічні проблеми, процеси й показники в державі та регіонах, що передбачає вдосконалення механізмів державного регулювання в цій сфері в межах певних напрямків («сліпих зон»), серед яких виокремлено, насамперед, такі, як: соціальні ризики в державній та регіональній політиці, ринок праці, міграційні процеси, екологічна стійкість та інноваційність;

удосконалено:

– теоретико-методологічні підходи до оцінки соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації за допомогою систематизації інтегральних рейтингових показників – ключових індикаторів основних міжнародних рейтингів, що оцінюють рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та регуляторне середовище країн в зазначеній сфері, а саме: Індексу ООН з розвитку електронного урядування EGDI (E-Government Development Index); Індексу мережевої готовності NRI (WEF/WIT-SA Networked Readiness Index); Індексу цифрової конкурентоспроможності WDCR (IMD World Digital Competitiveness Ranking); Індексу цифрової економіки і суспільства (The Digital Economy and Society Index DESI); Індексу обмежень торгівлі цифровими послугами Digital STRI (Digital Services Trade Restrictiveness Index), що дозволило здійснити порівняння відповідних показників України з показниками інших країн світу, визначити окремі компоненти, які формують загальні показники світових рейтингів, побудувати профілі України за окремими індексами та визначити результативність механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації;

– шляхи розвитку системи державного регулювання соціально-економічними ризиками в умовах діджиталізації із застосуванням положень SWOT-аналізу, що дозволив окреслити можливості, загрози та перспективи розвитку діджиталізації в Україні, серед яких (перспектив) визначальне місце відведено вдосконаленню державної регіональної політики, з метою забезпечення дієвості якого надано організаційно-методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій і програм розвитку діджиталізації;

– визначення стратегічних і перспективних напрямків діджиталізації в інституційній системі державного регулювання соціально-економічних ризиків України, що передбачають необхідність удосконалення організаційного, методичного, ресурсного та іншого забезпечення, а також процедури моніторингу стану діджиталізації цієї системи, результативність якої обґрунтовано підвищувати за рахунок розширення повноважень Міністерства цифрової трансформації України з наведенням нормотворчих рекомендацій щодо його інтеграційного призначення та напрямків взаємодії з іншими

інституціями;

дістали подальшого розвитку:

– положення про те, що процес діджиталізації суспільства, управління та економіки є перспективною реальністю сучасності, що представляє собою комплексну інтегровану систему гнучких технологій і комунікацій інтелектуального суспільства, яка забезпечує вирішення актуальних завдань розвитку суспільства, реалізувати яку прагне сучасна держава за допомогою безперервного розвитку, зміни, підвищення гнучкості, адаптивності, обміну інформацією та реалізації операцій у режимі реального часу;

– механізми розвитку економіки та систем управління у сфері діджиталізації, що розглядаються як еволюційний процес розвитку суспільства до нових інформаційних систем, в яких «обмін даними між учасниками процесів у режимі онлайн прийшов на зміну аналоговій взаємодії та зачіпає всі галузі економіки та управління, а також сприяє більш динамічному розвитку держави»;

– визначення напрямів удосконалення механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації через: законодавче, організаційне, техніко-технологічне забезпечення доступності електронних послуг; перехід системи державного регулювання на всебічну діджиталізацію; подальше впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сферу взаємодії між державою, населенням та приватним сектором, як необхідної передумови залучення громадянського суспільства у процеси прийняття та реалізації важливих державно-управлінських рішень в умовах існуючих ризиків та викликів сьогодення з метою розвитку «цифрового» суспільства відповідно до існуючих передових світових практик та подальшої європейської інтеграції України;

– порівняльний аналіз рівня діджиталізації економіки і суспільства за кордоном відповідно до рейтингу глобальної цифрової конкурентоспроможності, що дозволив визначити тенденції повсюдності впровадження електронного уряду в різних країнах світу, у т.ч. шляхом надання мобільних послуг населенню.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретико-методологічні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних концептуальних і науково-методичних висновків, пропозицій та рекомендацій щодо організаційно-правового забезпечення розвитку державного регулювання соціально-економічних ризиків в умовах діджиталізації. Ідеї, наукові результати, висновки та розробки, викладені в дисертаційній роботі, отримано автором самостійно.

Доцільність розробки прогнозу та застосування наукових підходів до державного регулювання соціальних ризиків, у т.ч. виникнення надзвичайних ситуацій, із застосуванням цифрових технологій підтверджується Державною службою України з надзвичайних ситуацій (довідка про впровадження № 08-

313/01 від 25.10.2021 р.).

Авторські пропозиції щодо використання ІКТ та інших цифрових технологій, необхідних для оперативного надання послуг населенню, ураховані Головним управлінням Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Полтавській області (довідка про впровадження № 61-01-6673/61-09 від 21.10.2021 р.).

Крім того, запропоновані рекомендації щодо системного формування й оновлення цифрових компетентностей у працівників органів публічної влади, а також розробка стандарту таких компетентностей застосовувалися Харківською обласною державною адміністрацією (довідка про впровадження № 03-02-03/1536 від 08.11.2021 р.).

Результати проведеного дисертантом дослідження використовувалися також у навчальному процесі Національного університету цивільного захисту України при викладанні дисциплін «Концептуальні засади взаємодії політики й управління» і «Право в системі публічного управління та адміністрування» (акт № 21 від 26.08.2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею, теоретичні та прикладні результати якої отримано особисто здобувачем. Конкретний його внесок в наукових працях, підготовлених у співавторстві, зазначений у списку опублікованих праць за темою дисертації [2–4].

Апробація результатів дисертації. Ключові положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднено на таких науково-комунікативних заходах: Всеукраїнської науково-практичної конференції «*Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування*» (м. Мелітополь, 2019 р.); Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «*Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика*» (м. Харків, 2020 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції «*Інноваційні технології публічного управління та адміністрування: теорія і кращі практики століття*» (м. Мелітополь, 2020 р.); Круглому столі «*Формування дієвих механізмів державного управління з забезпечення державної безпеки*» (м. Харків, 2021 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 28 наукових працях, зокрема, в 1 одноосібній монографії, у 23 статтях, з яких 3 – у наукових виданнях, опублікованих у наукометричних базах Scopus, Web of Science, 16 – у фахових наукових виданнях України з державного управління, 4 статтях у наукових періодичних виданнях інших держав з обраного напрямку дослідження, а також 4 тезах у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'ятих розділів, висновків, списку використаних джерел (321 найменування). Загальний обсяг роботи – 394 стор., з них 326 стор. – основний текст. Дисертація містить 31 рисунок, 15 таблиць і 4 формули.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено стан її наукової розробки, з'ясовано зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію й оприлюднення.

У **першому розділі** *«Теоретико-методологічні основи «діджиталізації» систем управління в сучасних умовах»* – визначено теоретичні та методологічні основи процесів діджиталізації сучасного суспільства, сутність, зміст і роль процесів діджиталізації в розвитку управлінських систем, особливості трансформаційних процесів у процесі діджиталізації сучасних систем управління, а також фактори, що визначають умови цифрової трансформації сучасних систем управління.

У сучасних умовах стрімко мінливого світу очевидною є необхідність системних перетворень і дій, спрямованих на розвиток цифрового управління, розвитку нових інформаційних систем в економіці, суспільстві, в системах публічного управління всіх рівнів. У науковий обіг і в політико-управлінську практику все частіше входить таке поняття, як «діджиталізація». Найчастіше під цим терміном мається на увазі таке: «Діджиталізація – це загальний термін для позначення цифрової трансформації суспільства та економіки. Він описує перехід від індустріальної епохи й аналогових технологій до епохи знань і творчості, яка характеризується цифровими технологіями та інноваціями в цифровому бізнесі».

З'ясовано, що поняття digitalization (цифровізація) – це, насамперед, створення нового продукту в цифровій формі. Тому ключова відмінність digitalization (цифровізація) полягає у створенні нового інноваційного продукту, з новим функціоналом і споживчими властивостями. І якщо digitization (оцифровка), у першу чергу, спрямована на вдосконалення існуючих бізнес-моделей і зміну бізнес-процесів, то digitalization (цифровізація) дозволяє отримати суттєвий ривок у бізнесі й нові конкурентні переваги. Крім того, digitalization (цифровізація) – це елемент четвертої промислової революції (Industry 4.0). Уважаємо, що найбільш значущим є визначення цифрової трансформації як процесу інтеграції цифрових технологій в усі сфери бізнес-діяльності соціально-економічної системи та управлінських процесів, що вимагає внесення докорінних змін у технології, культуру, операції та принципи створення нових продуктів і послуг. Для максимально ефективного використання нових технологій та їх оперативного впровадження в усі сфери соціально-економічної системи й управління, необхідно відмовитися від колишніх підвалин і повністю трансформувати процеси і моделі роботи.

Виявлено, що цифрова трансформація забезпечує максимально повне розкриття потенціалу цифрових технологій через їх використання в усіх сферах

бізнесу та управління – процесах, продуктах і сервісах, підходах до прийняття управлінських рішень. Підкреслено, що для цифрової трансформації ніколи не буде достатньо лише наявності технології як такої. Для того, щоб процес цифрової трансформації був повноцінним, необхідні чітко сформульовані управлінські та бізнес-завдання, а також бази даних.

Установлено, що перед входженням у процес цифрової трансформації повинен бути сформований базис актуальних управлінсько-технологічних рішень, на основі якого будуть вибудовуватися процеси діджиталізації в межах системи державного регулювання, а саме:

- високий ступінь автоматизації діяльності, віртуалізації інфраструктури, якості і готовності IT-систем організації;
- синхронізація та оцифровка даних: вся інформація, збір якої можливий у рамках окремої організації, стає реальною основою для прийняття рішень усіх рівнів у цифровому просторі;
- операційна модель, організаційна структура та внутрішні процеси соціально-економічної системи повинні змінюватися під нові принципи взаємодії, ключовою характеристикою яких є обґрунтованість (факти, цифри, тренди) і швидкість (обробка даних у реальному часі, коригування курсу в міру надходження інформації, змін).

Таким чином, діджиталізація суспільства, системи державного регулювання й економіки у сфері соціально-економічного розвитку – це перспективна реальність, що являє собою комплексну інтегровану систему гнучких технологій і комунікацій інтелектуального суспільства, яка забезпечує вирішення актуальних завдань розвитку суспільства, реалізувати яку прагне сучасна держава. При цьому основними ознаками цифрової організації життя суспільства виступають такі: безперервний розвиток; зміна; підвищення гнучкості; адаптивність; обмін інформацією та реалізація операцій в режимі реального часу; самонавчальне цифрове «розумне» суспільство.

Такий стан речей у системах управління можливо досягти виключно за допомогою цифрової трансформації, основними драйверами якої на сьогодні : 1) нові продукти і сервіси; 2) новітні інформаційні та управлінські технології; 3) інноваційні бізнес-моделі; 4) галузеві цифрові платформи. При цьому цифрова трансформація нерозривно пов'язана з глобальною тенденцією сервісізації суспільства, економіки та системи управління, з одного боку, виступаючи її технологічною основою, а з іншого – породжуючи новий сегмент сфери послуг – цифрові послуги, який розвивається випереджаючими темпами. З огляду на це визначено, що цифрова трансформація в сучасних умовах має низку особливостей і переваг, які вона несе всім управлінським і господарюючим суб'єктам, а саме:

1. Оптимізація процесів. Нові технології дозволяють підприємствам і системам управління автоматизувати більш прості процеси й виключати проміжні етапи у більш складних процесах. Завдяки цьому підвищується «гнучкість» підприємств, які тепер можуть набагато ефективніше

використовувати свої ресурси.

2. Пошук нових потоків доходів. З появою нових технологій відкриваються нові способи отримання прибутку, які раніше були недоступні.

3. Створення персоналізованої й привабливої інфраструктури обслуговування. Сучасні замовники очікують, що підприємства будуть прислухатися до їхньої думки й задовольняти їх специфічні потреби. Сучасні технології розвинені настільки, що можуть вирішити всі ці завдання.

Отже, для ефективного використання цифрових даних системи управління повинні постійно впроваджувати нові технології, тестувати їх і використовувати отримані результати, щоб краще адаптуватися і бути готовими до завдань майбутнього. Незважаючи на те, що впровадження нових технологій – це більш ризикований підхід, ніж використання вже звичних систем і пристроїв, потенційні можливості й ефекти будуть, на нашу думку, значними.

У другому розділі *«Методологія дослідження державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації»* – визначено методологічний інструментарій щодо оцінки рівня цифрової трансформації економіки та суспільства в контексті обґрунтування парадигми державного регулювання соціально-економічних ризиків в цих умовах. Визначення цього інструментарію здійснено з позиції формування рейтингових індексів (індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ICT Development Index – IDI); індекс цифрової економіки та суспільства (Digital Economy and Society Index – DESI); індекс цифрової еволюції (Digital Evolution Index – DEI); індекс світової цифрової конкурентоспроможності (IMD World Digital Competitiveness Index – WDCI); індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index – NRI); індекс цифровізації економіки BCG (e-Intensity)). Визначено, що ці рейтингові індекси поділяються за об'єднуючими параметрами на дві умовні групи: 1- групу індексів соціальної спрямованості – IDI, DESI та e-Intensity, 2 - групу індексів DEI, WDCR і NRI, яких більшою мірою об'єднують інституційні, економічні та технологічні показники, що відображають розвиненість нормативно-правової та науково-дослідницької бази, використання ІКТ у бізнесі, а також інформаційної безпеки.

Доведено, що всебічно оцінити рівень цифрової трансформації економіки в країні можливо за допомогою індексу цифрової економіки та суспільства (DESI), базами даних якого є бази Євростату, МСЕ та ООН, і який розраховується як композитний індекс, що підсумовує різні індикатори цифрового розвитку та відстежує еволюцію країн ЄС з точки зору їх цифрової конкурентоспроможності. Перевагою даного індексу є те, що він включає рівень інтеграції цифрових технологій з бізнесом і державою, що дає певне уявлення про стан цифрової трансформації економіки.

Методологія розрахунку індексу e-Intensity має акцент зміщення на мобільні технології. Індекс e-Intensity включає 28 показників, які розраховується як середньозважена сума трьох субіндексів (розвиток інфраструктури, онлайн-витрати та активність користувачів), що формуються зі

середньозважених значень декількох параметрів, що лежать в їх основі.

Індекс цифрової еволюції (DEI) є основою рейтингу цифрового розвитку та конкурентоспроможності країн, урахує поточний рівень цифрового розвитку і темпи зростання оцифрування за останні 9 років, які визначаються на базі 170 показників, об'єднані в 4 субіндекси (рівень пропозиції, попит на цифрові технології, інституційне середовище, інноваційний клімат) і відображають прогрес у цифровій трансформації економіки.

Індекс глобальної цифрової конкурентоспроможності (WDCI) відображає потенційні можливості та готовність різних країн адаптуватися до цифрової трансформації економіки. Індекс мережевої готовності (NRI) є оцінкою здатності країни використовувати можливості ІКТ у мережевих цілях і надає інформацію про основні чинники, які впливають на розвиток мережевої економіки, та показує, що лежить в основі відмінностей між країнами.

З'ясовано, що на макроекономічному рівні внесок цифрової економіки в економіку країни оцінюється через показник цифрового ВВП за витратами, що відображає суму:

- кінцевого споживання, яке включає в себе: витрати онлайн (електронна комерція, медіа послуги та ін.);
- сукупність витрат споживачів на доступ у мережу Інтернет (послуги зв'язку і пристрої доступу);
- капітальних витрат: інвестиції в розвиток мобільного та фіксованого Інтернету як для операторів зв'язку, так і для приватного бізнесу;
- обсягу державних витрат на ІКТ: апаратне і програмне забезпечення, телекомунікації та інфраструктура «цифри»;
- чистого експорту пов'язаних з ІКТ обладнання та послуг і чистого експорту, пов'язаного з електронною транскордонної торгівлею.

Доведено, що методологічними підходами до формування механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації є програмно-цільовий, інституційний, синергетичний та інноваційний підходи, а також їх методи (табл. 1). Обґрунтовано, що визначити стан методологічного формування зазначених механізмів можливо за допомогою застосування індексу цифрової еволюції.

Доведено важливість інституціонального й інноваційного підходів у державному регулюванні соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації, адже інститути політичної сфери – держава, форми і види влади, форми державного устрою, політичні партії, інститут президентства, правові, виборчі системи, суспільно-політичні рухи, різні органи представницької і безпосередньої демократії виконують головну функцію – регулювання суспільно-політичних явищ і процесів з метою збереження їх стабільності та забезпечення поступального, інноваційного соціально-економічного розвитку.

Для досягнення вирішення питань державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації запропоновано розробляти та реалізувати комплексні цільові програми, які були б

прив'язані до системи державного планування, розробки і виконання бюджетів, із залученням фінансування державного та регіонального бюджетів, що позначилося б на структурі програм і на термінах виконання завдань.

Таблиця 1

Методологія формування механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації з урахуванням індексу цифрової еволюції

№ з/п	Методологічний підхід	Опис методологічного підходу та складових індексу
1	Синергетичний	Визначається стан відхилення від траєкторії розвитку діджиталізації та рівень пропозиції щодо її впровадження. Вимірюється якість та готовність цифрової та фізичної інфраструктури: інфраструктура доступу (складність зв'язку та охоплення; безпека), інфраструктура транзакцій (доступ до фінансових установ, електронні способи оплати), інфраструктура виконання (якість транспортної інфраструктури; логістика тощо).
2	Програмно-цільовий	Визначається та задовольняється попит на цифрові технології (під час розробки та реалізації відповідних програм соціально-економічного розвитку). Індикатори, що допомагають вирішувати такі питання: 1. Споживчий потенціал для участі: здібності та бажання витратити; гендерний цифровий розрив. 2. Розуміння цифрових платежів: ступінь фінансового включення та використання цифрових грошей. 3. Цифрове поглинання: поширеність і щільність пристрою; технологія, Інтернет, мобільний зв'язок; цифрове споживання тощо.
3	Інституційний	Оцінюється стан функціонування інституційного середовища в напрямку забезпечення розвитку діджиталізації. Індикатори, що допомагають вирішувати такі питання: 1. Узаємодія публічних інституцій і бізнес-середовища, стан розвитку правового поля у т.ч. щодо забезпечення ефективності у вирішенні суперечок, захисті інтересів інвесторів, усуненні бюрократії тощо. 2. Узаємодія публічних інституцій у напрямку розвитку цифрової екосистеми (передбачає використання ІКТ і цифрових технологій у державному управлінні). 3. Стан інституційної ефективності та довіри (оцінюється прозорість влади, верховенство права, якість державного регулювання тощо).
4	Інноваційний	Визначаються особливості інноваційного клімату, необхідного для розвитку діджиталізації. Оцінювання зосереджується на визначенні за такими індикаторами: 1. Вхідні дані: варіанти фінансування та можливості; потужність запуску; здатність залучати і зберегти таланти. 2. Процес: складність ділової практики; R&D. 3. Вихідні дані: глибина мобільного залучення; досягнення інновацій; використання соціальних мереж і цифрових розваг.

Джерело: авторська розробка

У процесі підготовки особистості до використання цифрових технологій необхідним є використання синергетичного підходу для формування світоглядних, методологічних та інших актуальних знань і умінь. Крім формування синергетичного стилю мислення окремої особистості, визначені методологічні підходи передбачають модернізацію системи професійної підготовки кадрового потенціалу органів публічної влади як засобу розвитку синергетичного стилю та напрямків роботи.

У третьому розділі *«Сучасний стан та результативність державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації»* – проаналізовано соціально-економічні ризики України в умовах діджиталізації, визначено результативність механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації, охарактеризовано проблеми та суперечності державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації.

Визначено, що збільшення діджиталізації української економіки та суспільства на 1% може призвести до зростання ВВП України на 0,42%. Відповідно, залежно від рівня діджиталізації, позитивний кумулятивний вплив на ВВП України може скласти від 2,4 до 12,1% (3,1-15,8 млрд. дол. США) в довгостроковому періоді. Тобто, існує значний потенціал соціально-економічного зростання України у разі підвищення діджиталізації і продуктивності різних сфер української економіки і суспільства, у тому числі розвитку цифрової інфраструктури, покращення доступу до неї, впровадження цифрових технологій у діяльність бізнесу у всіх галузях економічної діяльності, розвитку цифрових навичок та компетенцій громадян, електронного урядування.

Доведено, що в Україні процеси діджиталізації розгортаються активно, однак українське суспільство вимагає й ініціює запровадження нових сучасних електронних форм взаємодії з державою. Інструментарій діджиталізації поступово відкриває додаткові канали комунікації між громадянами, громадянами й органами влади, між органами влади та іншими учасниками політичного й державно управлінського процесів.

Визначено, що для сучасного етапу розвитку діджиталізації в Україні характерні такі тенденції: розширення кола споживачів інформації про діяльність органів влади; створення можливості громадянам брати активну участь в реалізації державної політики та одержувати адміністративні послуги через мережу Інтернет; забезпечення безперервного й оперативного обміну інформаційними ресурсами між органами влади тощо.

Доведено, що в сучасних умовах в Україні є всі підстави для переходу на більш високий рівень соціально-економічного розвитку, а трансформаційні зрушення в системі державного управління мають стати основою подальшого соціально-економічного розвитку та підвищення рівня життя в державі. Однак, розвитку системи державного управління у процесі її трансформації можливо досягти тільки за умови застосування системного підходу в питаннях формування діючої нормативної бази й впровадження

сучасних цифрових інформаційних технологій та підготовки професійного кадрового ресурсу.

Визначено, що реалізація принципів, покладених в основу діджиталізації, сприяє розширенню можливостей форм реалізації існуючих принципів державного управління українським суспільством. У цьому сенсі діджиталізація стає фактором, що зумовлює трансформацію системи державного управління, та інструментом, що адаптує її до існуючих соціально-економічних викликів розвитку України.

Ґрунтуючись на результатах аналізу сучасного соціально-економічного стану країни та оцінювання результативності державного управління, доведено, що в Україні поступово формується специфічний комплексний механізм впливу на розвиток інформаційного суспільства через систему взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих механізмів шляхом: створення можливостей для вільного доступу до статистичних даних, баз даних, інформаційних ресурсів; реалізації права на інформацію; обов'язком суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті державно управлінські рішення; обов'язком суб'єктів владних повноважень визначити спеціальні підрозділи або відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації; здійснення державного і громадського контролю за дотриманням законодавства про інформацію; встановлення відповідальності за порушення законодавства про інформацію. Тобто діджиталізація має стати інструментом зниження соціально-економічних ризиків України в умовах існуючих ризиків та викликів.

Запропоновано результативність механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації в сучасних умовах визначати на основі комплексного аналізу показників у динаміці основних міжнародних рейтингів, що оцінюють рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та регуляторне середовище країн у зазначеній сфері, а саме: Індексу ООН з розвитку електронного урядування EGDI (E-Government Development Index); Індекс мережевої готовності NRI (WEF/WIT-SA Networked Readiness Index); Індекс цифрової конкурентоспроможності WDCR (IMD World Digital Competitiveness Ranking) (табл. 2).

Доведено, що для підвищення результативності механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації необхідно більш активно використовувати існуючі інструменти в контексті євроінтеграційних процесів. Адже існує значний потенціал для соціально-економічного зростання країни внаслідок інтеграції України в Єдиний цифровий ринок (ЄЦР) ЄС і на цій основі підвищення рівня добробуту населення шляхом діджиталізації. Тому інтеграція України до ЄЦР ЄС є одним із головних пріоритетів секторальної інтеграції з ЄС, що сприятиме цифровим трансформаціям всередині країни та дозволить відкрити нові можливості для громадян та бізнесу в умовах існуючих соціально-економічних ризиків.

Таблиця 2

Україна в міжнародних рейтингах цифрового розвитку

№ з/п	Показники	Місце України	Місце країн ЄС та інших сусідніх країн
1	Індекс ООН з розвитку електронного урядування EGDІ, 2020	69 позиція серед 193 країн світу	Естонія – 3; Литва – 20; Польща – 24; Чехія – 39; Білорусь – 40; Болгарія – 44; Латвія – 49; Хорватія – 51; Туреччина – 53; Румунія – 55; Грузія – 65; Молдова – 79.
2	Індекс мережевої готовності NRI, 2019	67 позиція зі 121 країни	Естонія – 23; Литва – 31; Чехія – 30; Польща – 37; Латвія – 39; Хорватія – 44; Румунія – 47; Болгарія – 49; Туреччина – 51; Білорусь – 61; Молдова – 66; Грузія – 68.
3	Індекс цифрової конкурентоспроможності WDCR, 2020	60 позиція із 63 країн	Естонія – 29; Литва – 30; Польща – 33; Латвія – 36; Чехія – 37; Болгарія – 45; Румунія – 46; Хорватія – 51; Туреччина – 52.

Джерело: складено на підставі аналізу наукових напрацювань у цій сфері

Отже, одним із ключових ризиків та викликів для сталого розвитку України в сучасних умовах визнано відсутність достовірної статистичної інформації про соціально-економічний стан держави та рівень суспільного розвитку. Він вимагає побудови відповідної системи моніторингу, збору й обробки статистичної інформації – цифрових даних, які є фундаментом розвитку цифрового державного управління та зниження соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації.

У четвертому розділі «Удосконалення механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації» – здійснено визначення підходів і моделі вдосконалення механізмів державного регулювання соціально-економічними ризиками України в умовах діджиталізації, а також шляхів розвитку та вдосконалення системи державного регулювання соціально-економічними ризиками України в цих умовах.

Розкрито модель удосконалення механізмів державного регулювання соціально-економічними ризиками України в умовах діджиталізації (рис. 1), у межах якої схематично представлено вплив діджиталізації на соціально-економічні проблеми, процеси й показники на державу та регіони. В основу запропонованої моделі покладено ідеї впливу діджиталізації на мікро-, мезо- і макрорівні. Обґрунтовано, що мікрорівень спрямований на забезпечення розвитку окремо взятої особистості, мезорівень передбачає, насамперед, розвиток регіону, тому дана модель повинна прийматися до уваги при розробці регіональних управлінських рішень у сфері забезпечення розвитку діджиталізації (стратегій і програм).

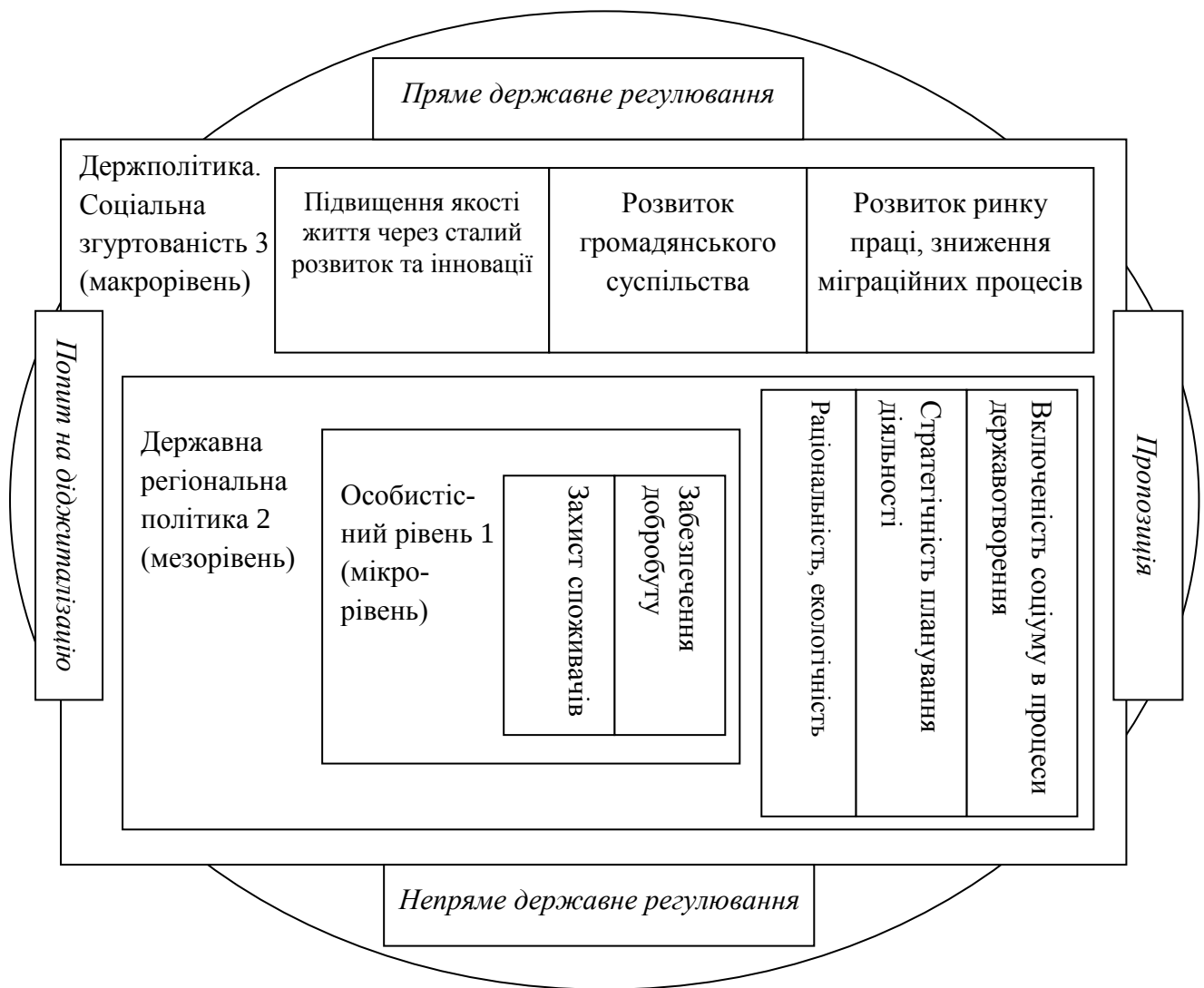

Рис. 1. Модель впливу діджиталізації на соціально-економічні проблеми, процеси й показники в державі та регіонах

Джерело: авторська розробка

Зважаючи на методику вивчення ефектів від діджиталізації, розроблену вченим Дж. Труленом, у дисертації наполягається на аплікуванні цієї методики з огляду на обрану проблематику дослідження. В її межах визначено схему впливу діджиталізації на соціально-економічні процеси в державі та регіоні. Напрямки такого впливу пропонується умовно визначати «сліпими зонами», яким надано відповідні цифрові позначення. Ці «сліпі зони» є сферами суспільної життєдіяльності, на розвитку яких суттєво позначається діджиталізація. Серед цих «сліпих зон» визначені такі: соціальні ризики в державній та регіональній політиці; ринок праці; міграційні процеси; екологічна стійкість і сталість розвитку країни загалом; її інноваційний розвиток тощо. Розвиток цих сфер складно спрогнозувати, але пропонується здійснювати в межах трьох сценаріїв – оптимістичного, найбільш ймовірного та песимістичного.

Визначено шляхи розвитку системи державного регулювання соціально-економічними ризиками в умовах діджиталізації, серед яких визначальне місце відведено вдосконаленню державної політики, у т.ч., регіональної. У цьому контексті, зокрема, розроблено організаційно-методичні рекомендації щодо формування регіональних програм розвитку цифрової економіки. Крім того, обґрунтовано здійснити вдосконалення державного регулювання соціально-економічними ризиками в умовах діджиталізації в Україні із застосуванням положень SWOT-аналізу. Він дозволив окреслити можливості, загрози та перспективи розвитку діджиталізації в Україні та її регіонах.

Наполягається, що необхідним є застосування стратегічного підходу до державного регулювання у сфері інноваційних досліджень і розвитку діджиталізації з урахуванням того, що масовий розвиток та використання нових цифрових бізнес-моделей змінює існуючі алгоритми створення соціально-економічної цінності. Цей підхід покликаний на загальнодержавному та регіональному рівнях забезпечити перегляд бізнес-моделей ключових галузей щодо застосування цифрових технологій та інновацій, а також їх (моделей) аплікацію в практичній діяльності органів публічної влади. Акцентується, що вирішити дане завдання можливо за допомогою розробки відповідної нормативно-правової бази спільно з органами державної влади, а також проектним офісом щодо оновлення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України (що розрахована до 2020 р.).

Аргументовано, зокрема, упровадження в державно-управлінську практику таких бізнес-моделей, як краудсорсинг, що може бути використаний під час надання державних послуг, у т. ч., на рівні регіональних органів влади. Крім того, доведено, що не тільки краудсорсинг, а й аутсорсинг, краудфандінг та ін., становлять складові механізму балансування темпів розвитку технологічних змін і швидкості адаптації до них. Вони дозволять зберегти соціальну стабільність й уникнути поспішної реалізації недостатньо виважених рішень як технологічних, так і суспільно-політичних. Це зумовлено тим, що ефекти діджиталізації не можуть бути відділені від існуючих довгострокових тенденцій старіння населення, глобалізації та збільшення частки зайнятості в секторі послуг, зокрема, й державних. Внесок діджиталізації є значним, і його доцільно розглядати як потужний прискорювач усіх змін, що відбуваються в державному та приватному секторах на всіх рівнях управління.

Обґрунтовано, що застосування краудсорсінгу, аутсорсінгу, краудандінгу та ін. забезпечить також прийняття виважених управлінських рішень органами публічної влади щодо розробки цифрових платформ, необхідних для надання електронних послуг місцевими, регіональними або загальнодержавними органами. У цьому контексті також наполягається на важливості забезпечення стійкості соціально-економічного розвитку держави загалом і регіонів зокрема (під час дії зовнішніх і внутрішніх негативних факторів у сфері діджиталізації) шляхом упровадження державно-приватного партнерства з можливим залученням саме механізмів краудфандінга на основі створюваних цифрових

платформ. Доведено, що цей механізм є складовою організаційного механізму державного регулювання соціально-економічних ризиків у сфері діджиталізації. Крім того, він включає інструменти взаємодії бізнесу й органів державної влади з органами місцевого самоврядування щодо вироблення заходів зі зниження нерівномірності умов у розвитку регіонів з метою унеможливлення ситуації щодо обмеження доступу до міжнародних і національних цифрових платформ. Це покликано забезпечити в регіонах високу якість цифрових сервісів у сфері державних послуг для всього населення, що, у свою чергу, покликано знизити соціальне й економічне відставання та напругу в регіонах.

Аргументовано, що пріоритетні напрямки розвитку діджиталізації, як з точки зору вирішуваних завдань, так і з точки зору використання цифрових інструментів, повинні визначатися (плануватися) державою загалом і регіонами зокрема, виходячи з їх специфіки як територіальної соціально-економічної одиниці, яка прагне зберегти власну ідентичність у глобальному просторі, і поточної ситуації. Наполягається, що в аграрних регіонах пріоритетом діджиталізації може стати сільське господарство й екологічна сфера, а в індустріальних регіонах основний ефект може бути досягнутий від діджиталізації промислового виробництва. Вибір пріоритетних напрямів розвитку діджиталізації в окремо взятих регіонах повинен також урахувати необхідність створення збалансованої структури економіки регіонів і підтримки базового рівня самодостатності щодо задоволення основних потреб населення. Конкретизовано, що для більш точного обліку внеску діджиталізації на рівні держави та регіонів слід виділити в статистичному обліку сектор ІКТ як самостійний. Це дозволить відслідковувати його прямий внесок у розвиток соціально-економічної сфери й оцінювати непрямий вплив шляхом виявлення залежностей на основі статистичних даних.

Отже, у дисертації пропонується державні та регіональні програми, стратегії тощо у сфері діджиталізації соціально-економічного розвитку спрямовувати на таке: а) підтримку глобальної конкурентоспроможності держави за рахунок забезпечення високого технологічного рівня найбільш розвинених секторів соціально-економічної сфери; б) підвищення ефективності функціонування секторів, які окремо взятий регіон має намір розвивати для підтримки свого статусу й автентичності в глобальному просторі. Запропоновані заходи передбачають удосконалення кількісної оцінки внеску використання бізнес-моделей спільного використання потенціалу діджиталізації у державний сектор. Ці моделі можуть бути вбудованими в методологію державного та регіонального планування з метою підвищення точності оцінок щодо стану формування та розподілу ВВП і ВРП, а також пов'язаних із цими процесами сферами – оподаткування, соціального забезпечення, зайнятості та ін.

У п'ятому розділі «Розвиток механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації» – запропоновано концепт розвитку механізмів державного регулювання

соціально-економічними ризиками України в умовах діджиталізації, окреслено шляхи вдосконалення інституціональної системи державного регулювання в цій сфері, а також визначено його перспективні напрямки діджиталізації.

Обґрунтовано, що запропонований концепт розвитку державного регулювання соціально-економічними ризиками в умовах діджиталізації передбачає застосування системного, програмно-цільового, інституціонального та синергетичного підходів. Вони спрямовані на забезпечення дієвого функціонування та взаємодії публічних інституцій під час розробки та реалізації визначеного комплексу державно-управлінських заходів, пов'язаних із прийняттям науково обґрунтованих стратегій і програм соціально-економічного розвитку, а також моніторингу його ризиків, серед яких діджиталізації відведено особливе місце через її актуалізацію та повсюдність впровадження. Аргументовано, що під час розробки та реалізації цих заходів і документів необхідне дотримання загальних та спеціальних державно-управлінських принципів (раціональності; науковості; системності; результативності; відповідності суб'єкта впливу його об'єктові та ін.). Визнана доцільність оновлення чинних програм соціально-економічного розвитку України, а також розробка оновленої стратегії сталого її розвитку.

Акцентовано, що в умовах макроекономічної та суспільно-політичної нестабільності в Україні реалізація зазначеного комплексу державно-управлінських заходів ускладнюється через посилення фінансових і тимчасових обмежень, зумовлених поширенням вірусу COVID-19. Зважаючи на це, необхідним є визначення критеріїв, за яким буде проводитися оцінювання найбільш значущих для досягнення основної мети заходів. Доведено, що на сучасному етапі функціонування України такими критеріями можуть бути визнані ВВП і рівень бідності, підвищення яких можна забезпечити за умови результативного впровадження діджиталізації. У цьому контексті окреслено модель формування ризиків, пов'язаних із діджиталізацією.

Крім того, обґрунтовано здійснення прогнозування перспективної кількості соціально-економічних ризиків України через використання детермінованої моделі регресивного аналізу. Він дав змогу визначити, що протягом 2020–2024 рр. спостерігатиметься поступове збільшення загальної кількості таких ризиків в Україні в умовах діджиталізації. Оцінено достовірність та адекватність побудованого прогнозу за допомогою розрахунку коефіцієнта детермінації ($R^2 = 0,81$).

Виявлені особливості функціонування інституціональної системи державного регулювання соціально-економічних ризиків в Україні, що дозволили наполягати на необхідності підвищення результативності такого функціонування. У цьому контексті визначено шляхи вдосконалення зазначеної інституціональної системи, серед яких основними є запровадження у вітчизняну практику державного управління комплексного підходу, що, на відміну від інших дослідницьких рекомендацій, передбачає не створення нової інституції, а використання існуючого потенціалу вже наявних органів (рис. 2).

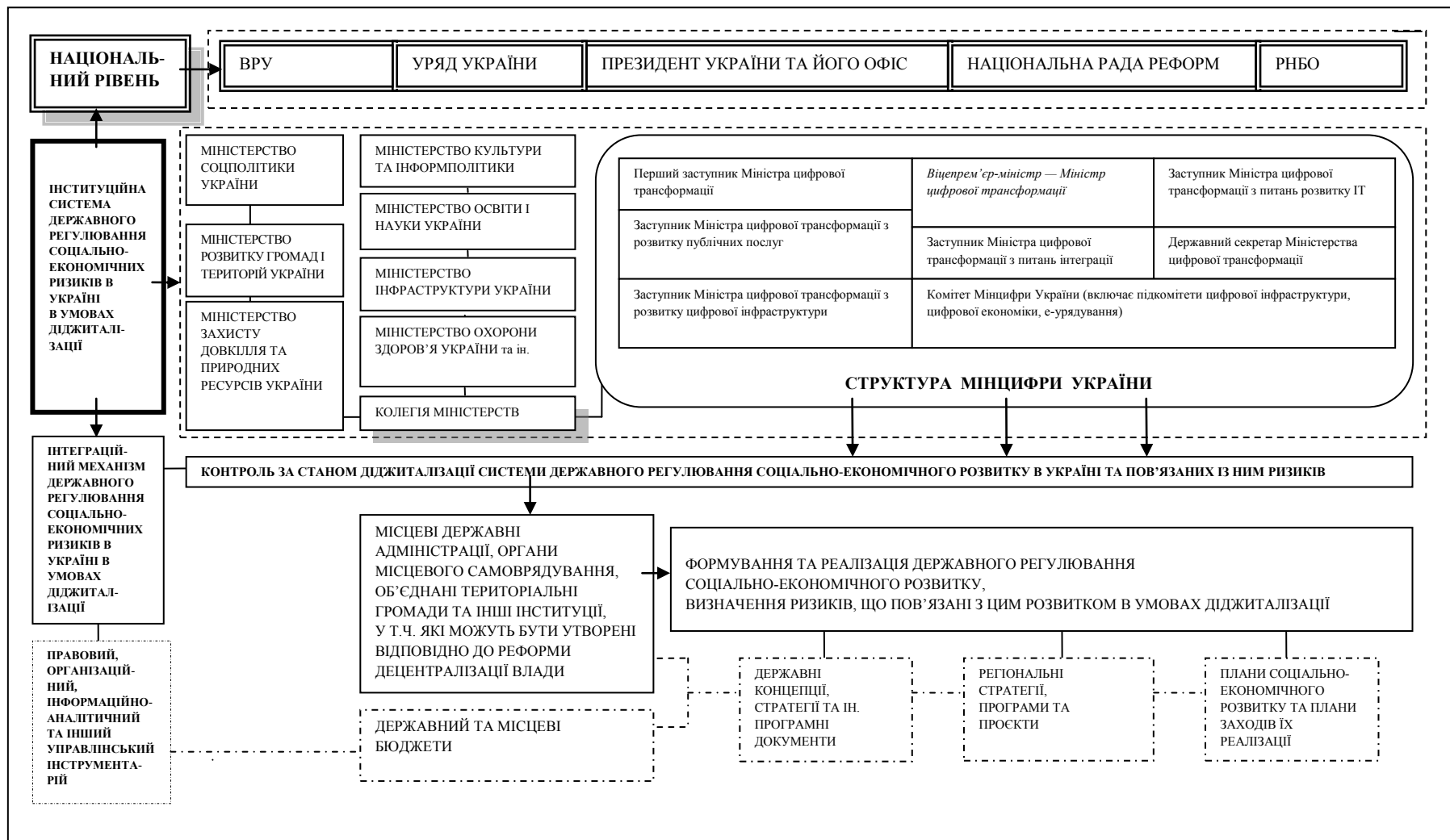

Рис. 2. Місце та роль Мінцифри України та його структурних підрозділів в умовах діджиталізації
Джерело: авторська розробка

Зважаючи на предмет дослідження, обґрунтовано розширення повноважень Міністерства цифрової трансформації України (далі – Мінцифри України), без зміни, при цьому, його компетенції. Власне кажучи, доведено, що за сучасних умов актуалізації діджиталізації, активізації впровадження програм штучного інтелекту та зростаючої залежності соціально-економічного розвитку від цих процесів, необхідним є функціонування інтегрованої публічної інституції, яка має враховувати вимоги часу та суспільства (див. рис. 2). Аналіз обсягу компетенції та повноважень інституцій у сфері діджиталізації та забезпечення сталого розвитку України дозволив стверджувати, що визначальне місце серед цих інституцій займає Мінцифри України. Наголошено, що Мінцифри України має поширювати свою дію на центральному та регіональному рівнях, що можливо шляхом впровадження комплексного механізму державного регулювання соціально-економічних ризиків.

З метою дієвої реалізації цього механізму запропонована інкорпорація ресурсів державних і місцевих бюджетів, кадрового потенціалу, а також систематизація низки нормативно-правових документів, а саме: 1) прийнятої Концепції використання штучного інтелекту в усі сфери суспільної життєдіяльності України; 2) указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» (2010 р.); 3) постанови КМУ «Положення про Міністерство цифрової трансформації України» (2019 р.) тощо.

Аргументовано до цих правових документів включити положення, що передбачає закріплення за Мінцифрою повноваження щодо здійснення ним єдиного на системній основі моніторингу стану діджиталізації державного регулювання соціально-економічного розвитку України та її регіонів. Це повноваження рекомендовано закріпити, зокрема, у п. 1, 3, 4 Положення про Міністерство цифрової трансформації України. Перспективним у цьому контексті вбачається також підвищення співпраці Мінцифри України з іншими інституціями, зокрема, Національним агентством кваліфікацій.

Доведено, що з метою забезпечення поступального соціально-економічного розвитку України в найближчій перспективі актуальним її завданням є дієва інституціональна взаємодія щодо забезпечення діджиталізації всіх сфер суспільної життєдіяльності, економіки та системи державного управління. Зважаючи на це, окреслено вектори співпраці Мінцифри України з такими інституціями:

– Парламентом України (щодо інкорпорації (систематизації) законодавства у сфері діджиталізації (Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, стратегії її сталого розвитку тощо); оновлення трудового та іншого законодавства з метою правового визначення понять «цифровий роботодавець» і «цифровий працівник», розширення повноважень Мінцифри України, яке має забезпечити повсюдність упровадження діджиталізації та ін.);

– Урядом України (внести зміни до розпорядження Кабінету Міністрів

України від 02.12.2020 р. № 1556-р «Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні» з метою усунення прогалин щодо інституційного забезпечення цього розвитку, а також механізму його моніторингу й оцінювання);

– Національним агентством кваліфікацій (щодо підвищення цифрової грамотності населення та забезпечення включення цифрових компетентностей до структури відповідного професійного стандарту. Це, у свою чергу, зумовить соціально-економічні зміни на ринку праці та необхідність прогнозування професійних кваліфікацій щодо застосування цифрових навичок, які з часом усе більше набуватимуть актуальності);

– місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування (розробити та прийняти програми соціально-економічного розвитку, які б передбачали прогнозування й оцінювання його ризиків, зокрема, із застосуванням регресивного аналізу, здійсненого в межах дисертаційного дослідження) тощо.

Отже, розвиток механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків в Україні в умовах діджиталізації можливий за умови виваженого застосування визначених підходів – комплексного, програмно-цільового, синергетичного й інституційного, на якісно новій концептуальній основі. В її межах обґрунтовано перспективні напрямки вдосконалення інституціональної системи державного регулювання соціально-економічних ризиків в Україні, з одночасним виокремленням пріоритетних напрямків їхнього оцінювання та коригування з позиції забезпечення розвитку України 4.0.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні вирішено актуальну наукову проблему, що полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні й розробленні практичних рекомендацій щодо розвитку механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації. Це дозволило сформулювати такі основні теоретичні висновки та практичні рекомендації:

1. Доведено положення про сутність і роль державного регулювання процесу діджиталізації в розвитку управління соціально-економічних систем як:

1) драйверу зростання сучасного суспільства, що забезпечує побудову цифрових бізнес-моделей за допомогою: стимулювання зростання в рамках і за рамками основного бізнесу організації; виявлення і створення нових цифрових моделей бізнесу; забезпечення довгострокової конкурентоспроможності;

2) інструменту підвищення ефективності на основі трансформації операційної моделі бізнесу на цифрові технології за рахунок: оптимізації

бізнес-процесів всіх рівнів і скорочення витрат; раціонального використання наявних компетенцій та інфраструктури; перекладу всього ланцюжка створення вартості на цифрові технології і модернізації архітектури ІТ;

3) базису для проривних інновацій, що є основою створення корпоративного інкубатора і венчурного капіталу шляхом: виявлення перспективних можливостей для зростання в майбутньому; завчасного створення умов для доступу до новітніх, а також додаткових технологій; позиціонування як партнера у довгостроковій перспективі.

2. Визначено концептуальні аспекти теорії цифрової трансформації управління соціально-економічних систем за допомогою аналізу основних категорій процесів «діджиталізації», а саме те, що цифрову економіку та управління можна розглядати як еволюційний процес розвитку суспільства до нових інформаційних систем, в яких «обмін даними між учасниками процесів у режимі онлайн прийшов на зміну аналоговій взаємодії та зачіпає всі галузі економіки та управління, а також сприяє більш динамічному розвитку держав. Терміни «цифрова економіка», «цифрове суспільство», «цифрове управління» вживаються в сучасних умовах як характеристика рівня розвитку глобальної системи управління на етапі переходу до четвертого технологічного укладу, коли провідною стає тенденція до «автоматизації» інтелектуальних процесів із використанням ІКТ.

Обґрунтована сучасна тенденція появи все нових і нових цифрових інновацій, які важко відстежити й проаналізувати, та можливих сфер їх застосування, а також багаторазове підвищення ймовірності появи проривної технології, яка буде представляти виклики для українського суспільства в умовах жорсткої конкуренції, швидкого старіння технологій, професій, ідей, проникнення Інтернету в усі сфери життя суспільства, все більше залежить від процесів «діджиталізації», які вийшли на новий рівень важливості для сучасних держав. У цих умовах для підтримки конкурентоспроможності систем управління й економіки органам публічного управління та підприємствам необхідно використовувати переваги діджиталізації за всіма можливими напрямками та формами: клієнтський досвід; партнерство та колаборація; робота з даними; впровадження інновацій; HR- стратегія та культура; управління цінністю тощо.

3. Обґрунтовано методологічні засади проблематики державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації, що визначають його стратегічність і синергетичність. Вони передбачають, з одного боку, узгодження низки стратегічних документів з метою усунення правової диференціації соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації. А з другого – урахування положень синергетики, що може сприяти глибокому пізнанню таких складних, нелінійних, відкритих систем, як суспільство, людина та її діяльність. Акцентується, що під час застосування ідей синергетики стосовно державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах

діджиталізації слід враховувати таке обмеження: жодній відкритій системі не можна нав'язувати спосіб поведінки або розвитку, але можна стимулювати обрання одного із закладених у конкретних умовах варіантів-ризиків, розраховуючи не стільки на управлінський, скільки на синергетичний, самокерований процес, а також на непрямі впливи, які співпадають із можливим варіантом-ризиком розвитку. З огляду на це, наполягається, що використання цифрових технологій позначається на формуванні світоглядних, методологічних і синергетичних знань та умінь, тому необхідним є забезпечення «позитивності» ризику й унеможливлення його трансформації в загрози соціально-економічного розвитку України.

4. Здійснено порівняльний аналіз рівня діджиталізації економіки і суспільства за кордоном відповідно до рейтингу глобальної цифрової конкурентоспроможності та виявлено таке: 1) рівні розвитку електронного уряду покращилися на глобальному рівні по всіх регіонах і всіх групах доходу, у т.ч., серед країн, які перебувають в особливій ситуації; 2) рівень розвитку електронного уряду повсюдно покращився (спостерігається зростання середнього показника EGDI з 0.55 в 2018 до 0.60 у 2020 році; 34 країни вперше увійшли до групи високого та дуже високого EGDI в 2020 році, ці дві групи тепер складають більшість держав-членів (126 з 193 країн)); 3) наразі всього 8 країн зазнають труднощів із просуванням розвитку електронного уряду і мають низькі показники EGDI (нижче 0.25) – 50 -відсоткове зниження з 2018 року; 4) рівні доходу підтримують, але не визначають повністю прогрес у розвитку електронного уряду; 5) 20 країн із низьким доходом і доходом нижче середнього домоглися значних успіхів в наданні онлайн-послуг; 6) надання онлайн-послуг розширюється і може дозволити урядам бути більш ефективними, відкритими, прозорими й інклюзивними; 7) розширюються функції національних порталів, через які уряди надають більше інформації громадськості, а також посилюються тенденції щодо надання їй мобільних послуг тощо.

5. Визначено, що прискорення діджиталізації української економіки та суспільства позитивно вплине на продуктивність та соціально-економічне зростання країни, адже це сприятиме зростанню ВВП України через підвищення діджиталізації та продуктивності у різних сферах суспільного життя шляхом розвитку цифрової інфраструктури і покращення доступу до неї, інтеграції цифрових технологій у роботу бізнесу в усіх галузях економічної діяльності, розвитку цифрових навичок та компетенцій громадян, електронного урядування. Поточний рівень цифрового розвитку в Україні значно відстає від середнього рівня в ЄС. Україна також знаходиться позаду нових країн-членів ЄС, що мають нижчий рівень економічного і цифрового розвитку серед країн ЄС. Найнижчі показники України, про які свідчать міжнародні індекси та огляди, стосуються несприятливого регуляторного середовища для цифрових інновацій, відставання у розвитку телекомунікаційної інфраструктури і впровадженні державою цифрових

технологій. Саме ці сфери потребують відповідного державного регулювання для покращення позицій України у світових рейтингах, адже цифровий розвиток позитивно впливає на продуктивність праці, зростання ВВП та сприяє зниженню соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації.

6. Охарактеризовано проблеми та суперечності державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації, що тісно пов'язані з недосконалим регуляторним середовищем, яке є досить обмежувальним та не сприяє соціально-економічному розвитку країни. Так, для України найбільше бар'єрів пов'язано з транскордонними електронними платежами та розрахунками, захистом прав інтелектуальної власності в інтернеті, транскордонними електронними транзакціями (зокрема, відсутністю механізмів для застосування електронного цифрового підпису в зовнішньоекономічних контрактах, відсутністю взаємного визнання електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг між Україною та основними торговельними партнерами тощо), іншими бар'єрами (технічні вимоги щодо використання місцевого програмного забезпечення та криптографії, ін.). Ці регуляторні обмеження значною мірою стримують розвиток транскордонного співробітництва та інтеграцію України в європейський та світовий цифровий простір та не сприяють вирішенню внутрішніх проблем і суперечностей державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації.

7. Розкрито модель удосконалення механізмів державного регулювання соціально-економічними ризиками України в умовах діджиталізації, що визначає напрямки впливу діджиталізації на соціально-економічні проблеми, процеси й показники в державі та регіонах. Такі напрямки умовно представлені «сліпими зонами», тобто сферами суспільної життєдіяльності, на розвитку яких суттєво позначається діджиталізація. Цей розвиток складно спрогнозувати, але пропонується здійснювати в межах трьох сценаріїв – оптимістичного, найбільш ймовірного та песимістичного. Серед цих «сліпих зон» визначені такі: соціальні ризики в державній та регіональній політиці; ринок праці; міграційні процеси; екологічна стійкість і сталість розвитку країни загалом; її інноваційний розвиток. Пропонується здійснювати вдосконалення механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків в Україні в умовах діджиталізації в межах окреслених напрямків на всіх рівнях управління (макро-, мезо- і мікро).

8. Виокремлено шляхи розвитку механізмів державного регулювання соціально-економічними ризиками в умовах діджиталізації, що вимагають вирішення низки проблемних питань, які пов'язані значною мірою із забезпеченням сталого розвитку нашої держави та її регіонів. Із застосуванням положень SWOT-аналізу виокремлено серед цих шляхів такі:

- 1) удосконалення чинного бюджетного та податкового законодавства

України; 2) оновлення її застарілого трудового законодавства; 3) підвищення якості життя українців і зниження рівня його безробіття; 4) підвищення результативності управління міграційними процесами; 5) забезпечення розвитку інноваційної діяльності в усі сфери економіки України, а також її сфери освіти, науки та ін.; 6) розв'язання проблем у галузі житлово-комунального господарства; 7) підвищення ефективності виробництва промислової продукції й раціонального природокористування тощо. В окремий блок віднесено шляхи розвитку системи державного регулювання соціально-економічними ризиками в умовах діджиталізації, серед яких (шляхів) визначальне місце відведено вдосконаленню державної регіональної політики, з метою дієвої реалізації якого розроблено організаційно-методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій і програм розвитку діджиталізації.

9. Запропоновано концепт розвитку механізмів державного регулювання соціально-економічними ризиками в умовах діджиталізації, який передбачає вирішення наукової проблеми щодо підвищення результативності функціонування цих механізмів. Доведено, що воно вимагає застосування науково-теоретичних і практико орієнтованих підходів (комплексного, програмно-цільового, синергетичного й інституційного). Визначено, що підґрунтя цих підходів становлять загальні та спеціальні державно-управлінські принципи, до яких віднесено принципи науковості, системності, відповідності суб'єкта впливу його об'єктові, раціональності, результативності, публічності тощо. Вони визначають дієве функціонування та взаємодію публічних інституцій щодо реалізації запропонованого комплексу державно-управлінських заходів, пов'язаних із прийняттям науково обґрунтованих стратегій і програм соціально-економічного розвитку, а також моніторингом його ризиків, серед яких діджиталізація займає особливе місце через її актуалізацію та повсюдність упровадження. У цьому контексті визнана доцільність оновлення чинних програм соціально-економічного розвитку України, а також розробка оновленої стратегії сталого її розвитку, що передбачає оцінювання його ризиків.

10. Визначено стратегічні та пріоритетні напрямки діджиталізації в інституційній системі державного регулювання соціально-економічних ризиків України, у межах яких обґрунтовано розширення обсягу повноважень Мінцифри України зі збереженням при цьому її компетенції. Аргументовано, що така інституція має виконувати інтеграційну функцію під час забезпечення системного впровадження штучного інтелекту. Зважаючи на актуальність його використання на сучасному етапі функціонування України, здійснено прогнозування перспективної кількості соціально-економічних ризиків в умовах діджиталізації через використання детермінованої моделі регресивного аналізу (на період 2020–2024 рр.). Систематизовано сфери виникнення цих ризиків, для посилення позитивного характеру яких аргументовано забезпечення розвитку цифрових

компетентностей у населення, важливість яких буде з часом збільшуватися відповідно до прогнозу. У цьому контексті наполягається на необхідності дієвої співпраці Мінцифри України з іншими інституціями, а саме: 1) Парламентом України в напрямку оновлення трудового та іншого законодавства щодо правового визначення понять «цифровий роботодавець», «цифровий працівник» та ін.; 2) Національним агентством кваліфікацій, яке може включити цифрові компетентності до структури професійного стандарту тощо. Усе це покликане на системній основі підвищити результативність функціонування механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків і розвитку України 4.0.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Тогобицька В.Д. Державне регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації: теорія, методологія та практика : монографія. Харків: НУЦЗУ, 2021. 284 с.

Статті у наукових виданнях, що включені до наукометричних баз Scopus, Web of Science:

2. Antonova L., Havrychenko D., Primush R., Kropyvnytskyi V., Togobytska V. Modern Aspects of SMART-Management of the Region in the Context of the Development of Public Administration. *International Journal of Computer Science and Network Security*. Vol. 22. Issue 5. Pp. 469-474. URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000821727200012>. (Web of Science).

Особистий внесок: визначено SMART-технології, що можуть застосовуватися в окремо взятому регіоні.

3. Ortynskyi V., Kurnosenko L., Androshchuk I., Togobytska V., Zaiarniuk O. Investment Support for the Digitalization of the Economy in the Context of International Economic Relations. *International Journal of Computer Science and Network Security*. Vol. 22. Issue 6. Pp. 813-819. URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000827444300052>. (Web of Science).

Особистий внесок: проаналізовано особливості публічного менеджменту та інвестиційної підтримки цифровізації економіки.

4. Togobytska V. Peculiarities of digitization of jurisprudence in the context of improving the legal system. *International Journal of Computer Science and Network Security*. Vol. 22. Issue 9. Pp. 615-818. URL: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/32464005> (Web of Science).

Статті у фахових виданнях:

5.Тогобицька В.Д. Factors of public management of economic risks in the conditions of digitalization. *Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія «Державне управління»)*. 2021. № 2 (15). С. 3–8.

6.Тогобицька В.Д. Вплив діджиталізації на економічний розвиток регіонів. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія: Державне управління. 2018. Вип. 2 (9). С. 545–551.

7.Тогобицька В.Д. Генеза цифрової трансформації державного управління соціально-економічних ризиків в умовах діджиталізації. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія: Державне управління. 2017. Вип. 1 (6). С. 430–437.

8.Тогобицька В.Д. Управління людськими ресурсами в цифровій економіці та прогнозування потреби у кваліфікованих кадрах в Україні. *Наукові перспективи*. 2021. № 7 (19). С. 159-165.

9.Тогобицька В.Д. Еволюція та трансформація теоретико-прикладних механізмів державного управління в умовах діджиталізації (на прикладі соціально-економічних відносин). *Науковий журнал “Публічне управління і адміністрування в Україні”*. 2021. Вип. 6 (18). С. 75–78.

10. Тогобицька В.Д. Ключові технології в епоху цифрової трансформації суспільства. *Державне управління: удосконалення та розвиток : електр. наук. фах. видання*. 2020. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1896>. DOI: 10.32702/2307-2156-2020.12.29

11. Тогобицька В.Д. Механізми державного управління та регулювання розвитком зв'язку та інформатизації. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія: Державне управління. 2019. Вип. 2 (11). С. 552-561.

12. Тогобицька В.Д. Людина та суспільство в контексті цифрової трансформації. *Державне управління: удосконалення та розвиток : електр. наук. фах. видання*. 2019. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1786>.

13. Тогобицька В.Д. Окремі питання державного управління соціально-економічних ризиків в умовах діджиталізації: парадигма ризиків та стратегій. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія: Державне управління. 2017. Вип. 2 (7). С. 484–491.

14. Тогобицька В.Д. Організаційно-правові засади та механізми державного управління соціально-економічними ризиками в умовах діджиталізації. *Університет митної справи та фінансів*. 2021. Вип. 1(29). С. 42-46.

15. Тогобицька В.Д. Основні ризики впливу цифровізації економіки на соціально-економічні системи. *Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія: Державне управління)*. 2018. Вип. 1 (8). С. 227–233.

16. Тогобицька В.Д. Основні чинники впливу цифровізації економіки

на соціально-економічні системи. *Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія «Державне управління»)*. 2021. № 1 (14). С. 227–233.

17. Тогобицька В.Д. Ризики для соціальної сфери під час цифрової трансформації *Державне управління: удосконалення та розвиток : електр. наук. фах. видання*. 2017. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=918>

18. Тогобицька В.Д. Цифрова економіка: виклики і перспективи для розвитку України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія: Державне управління. 2019. Вип. 1 (10). С. 444–451.

19. Тогобицька В.Д. Paradigm of essential organizational aspects of socio-economic risks in the conditions of digitalization. *Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія «Державне управління»)*. 2016. № 2 (5). С. 332–335.

20. Тогобицька В.Д. Цифрова трансформація як провідний напрямок розвитку економіки та суспільства. *Державне управління: удосконалення та розвиток : електр. наук. фах. видання*. 2018. № 7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1742>.

Публікації в закордонних наукових виданнях за напрямком:

21. Togobytska V. Development of regions in the conditions of interregional competition taking into account digitalization of a society. *East Journal of Security Studies*. Volume 4, Issue 1. 2019. С. 308-318. URL: <https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/76>

22. Тогобицька В.Д. Directions of development of industrial policy and management institutions in the conditions of digitalization. *East Journal of Security Studies*, Volume 5, Issue 2. 2019. С. 313-320.

23. Togobytska V. Perspectives of development of the organizational and legal mechanisms of public management in socio-economic sphere and digitalization. *Public administration and state security aspects*. 2021. № 1. С. 145–153.

24. Togobytska V. Practical-oriented approach to the formation of public governance mechanisms in the conditions of digitalization. *Public administration and state security aspects*. 2021. № 2. С. 247-254.

Тези конференцій:

25. Тогобицька В.Д. Еволюція розвитку регіонів в умовах діджиталізації. *Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції 18 жовтня 2019 року Мелітополь*. 2019. С. 404–406.

26. Тогобицька В.Д. Основні аспекти теорії цифрової трансформації соціально-економічних систем. *Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика: матеріали Міжнародної науково-практичної*

інтернет-конференції (18–19 березня 2020 р., м. Харків) / за заг. ред. В. П. Садкового. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2020. С. 191–192.

27. Тогобицька В.Д. Основні напрями впливу цифрової трансформації на економічну діяльність держави. *Інноваційні технології публічного управління та адміністрування: теорія і кращі практики століття*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (17 жовтня 2020 року) м. Мелітополь). 2020. С. 231–234.

28. Тогобицька В.Д. Основні фактори цифрової трансформації на рівні регіону. *Формування дієвих механізмів державного управління з забезпечення державної безпеки*: матеріали круглого столу (14 травня 2021 р., м. Харків). 2021. С. 284–286.

АНОТАЦІЯ

Тогобицька В.Д. Механізми державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2022.

У дисертації запропоновано розв’язання актуальної наукової проблеми в галузі науки публічного управління та адміністрування – теоретико-методологічне обґрунтування й розроблення практичних рекомендацій щодо розвитку механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації. У цьому контексті вперше запропоновано концепт розвитку механізмів державного регулювання соціально-економічними ризиками в умовах діджиталізації, який передбачає послідовне й узгоджене застосування обґрунтованих науково-теоретичних і практико орієнтованих підходів. Ці підходи дозволили визначити парадигмальність і дихотомічність зазначених механізмів, щодо характеристики яких відсутня єдина наукова позиція, а також уніфікована класифікація ризиків, що виникають через розвиток діджиталізації. З цією метою окреслено алгоритм формування соціально-економічних ризиків, а також особливості їхнього подальшого програмно-цільового планування й оцінювання в межах такого регулювання.

Крім того, уперше обґрунтовано методологічні засади проблематики державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації з позиції врахування її синергетичності та забезпечення при цьому стратегічності державного регулювання в цій сфері. Визначення цих методологічних засад дозволило наполягати на необхідності узгодження низки стратегічних документів. Аргументується, що це можливо зреалізувати

в межах визначеної вперше кільцевої моделі впливу діджиталізації на соціально-економічні проблеми, процеси й показники в державі та регіонах. Доведено, що запропонована модель передбачає вдосконалення механізмів державного регулювання в цій сфері в межах певних напрямків («сліпих зон»). Серед них виокремлено такі: соціальні ризики в державній та регіональній політиці, ринок праці, міграційні процеси, екологічна стійкість та інноваційність.

У дисертації вдосконалено теоретико-методологічні підходи до оцінки соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації за допомогою інтегральних рейтингових показників. До них віднесено ключові індикатори основних міжнародних рейтингів, що оцінюють рівень розвитку ІКТ і регуляторне середовище країн у досліджуваній сфері, а саме: Індекс ООН з розвитку електронного урядування EGDI (E-Government Development Index); Індекс мережевої готовності NRI (WEF/WIT-SA Networked Readiness Index); Індекс цифрової конкурентоспроможності WDCR (IMD World Digital Competitiveness Ranking); Індекс цифрової економіки і суспільства (The Digital Economy and Society Index DESI); Індекс обмежень торгівлі цифровими послугами Digital STRI (Digital Services Trade Restrictiveness Index). Застосування систематизованих показників дозволило здійснити порівняння відповідних показників України з показниками інших країн світу, а також визначити окремі компоненти, які формують загальні показники світових рейтингів, побудувати профілі України за окремими індексами.

Обґрунтовано шляхи розвитку системи державного регулювання соціально-економічними ризиками в умовах діджиталізації із застосуванням положень SWOT-аналізу з метою необхідності підвищення результативності функціонування цієї системи. Використання положень SWOT-аналізу дозволило окреслити можливості, загрози та перспективи розвитку діджиталізації в Україні. У межах окреслених перспектив її впровадження визначено, що особливе місце займає розвиток державної регіональної політики, з метою забезпечення якого надано організаційно-методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій і програм розвитку діджиталізації.

Крім того, удосконалено визначення стратегічних і перспективних напрямків діджиталізації в інституційній системі державного регулювання соціально-економічних ризиків України. Доведено, що зреалізувати ці напрямки можливо за умови вдосконалення організаційного, методичного, ресурсного та іншого забезпечення, а також процедури моніторингу стану діджиталізації цієї системи. Акцентується, що результативність останньої доцільно підвищувати за рахунок розширення повноважень Міністерства цифрової трансформації України. У цьому контексті наведено нормотворчі рекомендації щодо інтеграційного призначення зазначеного міністерства та визначено напрямки його взаємодії з іншими інституціями, а саме:

1) з Парламентом України (щодо інкорпорації (систематизації) законодавства у сфері діджиталізації (Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, стратегії її сталого розвитку тощо);

2) з Урядом України (щодо внесення змін до Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні з метою усунення прогалин щодо інституційного забезпечення цього розвитку, а також механізму його моніторингу й оцінювання);

3) з Національним агентством кваліфікацій (щодо підвищення цифрової грамотності населення та забезпечення включення цифрових компетентностей до структури відповідного професійного стандарту);

4) з місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування (щодо розробки та прийняття програм соціально-економічного розвитку, які б передбачали прогнозування й оцінювання його ризиків, зокрема із застосуванням регресивного аналізу, здійсненого в межах дисертаційного дослідження).

У дисертації дістали подальшого розвитку положення про те, що процес діджиталізації суспільства, управління та економіки є перспективною реальністю сучасності, що являє собою комплексну інтегровану систему гнучких технологій і комунікацій інтелектуального суспільства, яка забезпечує вирішення актуальних завдань розвитку суспільства.

Охарактеризовано механізми розвитку економіки та систем управління у сфері діджиталізації як еволюційний процес розвитку суспільства, що спрямований на впровадження нових інформаційних систем.

При цьому дістало подальшого розвитку визначення напрямів удосконалення механізмів державного регулювання соціально-економічних ризиків України в умовах діджиталізації через таке: законодавче, організаційне, техніко-технологічне забезпечення доступності електронних послуг; перехід системи державного регулювання на всебічну діджиталізацію; подальше впровадження ІКТ у сферу взаємодії між державою, населенням та приватним сектором, як необхідної передумови залучення громадянського суспільства у процеси прийняття та реалізації важливих державно управлінських рішень в умовах існуючих ризиків та викликів сьогодення.

Крім того, здійснено порівняльний аналіз рівня діджиталізації економіки і суспільства за кордоном відповідно до рейтингу глобальної цифрової конкурентоспроможності. У цьому контексті визначено тенденції повсюдності впровадження електронного уряду в різних країнах світу та в Україні, у т.ч. шляхом надання мобільних послуг населенню. Обґрунтовано здійснення прогнозування перспективної кількості соціально-економічних ризиків України через використання детермінованої моделі регресивного аналізу. З його допомогою з'ясовано, що протягом 2020–2024 рр. спостерігатиметься поступове збільшення загальної кількості таких ризиків в

Україні в умовах діджиталізації. Оцінено достовірність та адекватність побудованого прогнозу за допомогою розрахунку коефіцієнта детермінації ($R^2 = 0,81$).

Ключові слова: публічне управління та адміністрування, державне регулювання, соціально-економічні ризики, ризики, загрози, діджиталізація.

ANNOTATION

Togobytska V.D. Mechanisms of state regulation of socio-economic risks of Ukraine in the conditions of digitalization. – Qualifying scientific paper, as the manuscript.

Thesis for the scientific degree of a Doctor of Science in Public Administration, speciality 25.00.02 – mechanisms of public administration. National University of Civil Protection of Ukraine. Kharkiv, 2022.

The paper offers the solution to the pressing scientific challenge in the field of science of public governance and administration – theoretical and methodological rationale and practical recommendations development for the development of the mechanisms of government regulation of social and economic risks in Ukraine under the conditions of digitalization. In this context, the concept of development of the mechanisms of government regulation of social and economic risks under the conditions of digitalization was offered for the first time. It stipulates the consistent and coordinated application of well-founded theoretical and practice-oriented approaches. These approaches made it possible to define the paradigmatic and dichotomical nature of the indicated mechanisms, as there is no scientific consensus on their characteristics, as well as no unified classification of the risks arising due to the development of digitalization. For this purpose, the algorithm of formation of social and economic risks was defined, as well as the peculiarities of their further program- and goal-oriented planning and evaluation within the framework of this regulation.

Moreover, the methodological principles of the problems of government regulation of social and economic risks in Ukraine under the conditions of digitalization were grounded for the first time with regard to consideration of its synergetic nature, while ensuring the strategic importance of government regulation in this field. Determination of these methodological principles made it possible to insist on the necessity to bring the range of strategic documents to conformity. The reasons are given to the fact that it is possible to implement it within the first defined circular model of digitalization influence on social and economic problems, processes and indices in

the country and in its regions. It was proved that the offered model stipulates the improvement of the mechanisms of government regulation in this field within certain directions ('blind areas'). In particular, they include social risks in the state and regional policy, labour market, migration processes, sustainability and innovations.

The paper improves the theoretical and methodological approaches to the evaluation of social and economic risks in Ukraine under the conditions of digitalization using the integral rating indicators. They include the key indicators of main international rankings evaluation the level of ICT development and the regulatory environment of the countries in the studied field, namely the UN E-Government Development Index, WEF/WIT-SA Networked Readiness Index, IMD World Digital Competitiveness Ranking, Digital Economy and Society Index, and Digital Services Trade Restrictiveness Index. The use of systematized indices made it possible to compare the relevant indices of Ukraine with the indices of other countries, and to determine individual components, which form the general indices of global rankings, and to build Ukraine's profiles on separate indices.

The ways of development of the system of government regulation of social and economic risks under the conditions of digitalization were grounded using the principles of SWOT-analysis due to the need to increase the effectiveness of this system's functioning. The use of the principles of SWOT-analysis made it possible to define the opportunities, threats and prospects of the development of digitalization in Ukraine. Within the frameworks of the defined prospects of its implementation it was determined that a special place belongs to the development of the state regional policy. In order to ensure it, the organizational recommendations on the formation of regional strategies and programmes for the development of digitalization were provided.

In addition, the determination of strategic and prospective lines of digitalization in the institutional system of government regulation of social and economic risks in Ukraine was improved. It was proved that it is possible to implement these lines under the condition of improvement of organizational, methodical, resource and other support, as well as the procedure of monitoring of digitalization of this system. It is emphasized that it is reasonable to increase the effectiveness of the latter at the expense of enlarging the powers of the Ministry of Digital Transformation of Ukraine. In this context, the rulemaking recommendations on the integration role of the indicated Ministry were provided, and the fields of its cooperation with other institutions were determined, namely:

- 1) with the Parliament of Ukraine (on incorporation) of legislation in the field of digitalization (Concept of artificial intelligence development in Ukraine etc.);

- 2) with the Government of Ukraine (on amendments to the Concept of Artificial Intelligence Development in Ukraine in order to eliminate gaps in the

institutional support of this development, as well as the mechanism of its monitoring and evaluation);

3) with the National Agency for Qualifications (to increase the digital literacy of the population and ensure the inclusion of digital competencies in the structure of the relevant professional standard);

4) with local executive bodies and local self-government bodies (regarding the development and adoption of socio-economic development programs, which would provide for forecasting and assessment of its risks, in particular with the use of regression analysis carried out within the dissertation research).

The paper further develops the provisions regarding the fact that the process of digitalization of society, governance and economy is a promising reality of the present time, that it is a complex integrated system of flexible technologies and communications of intellectual society, which provides solutions to the priorities of society's development.

The development mechanisms for the economy and the systems of administration in the field of digitalization were characterized as an evolutionary process of the development of society aimed at the introduction of new information systems. The mechanisms of economic development and management systems in the field of digitalization, considered as an evolutionary process of development of society to new information systems, in which "data exchange between participants in online processes has replaced analog interaction and affects all sectors of the economy and management. dynamic development of the state".

In addition, the paper further develops the determination of the fields of improvement of the mechanisms of government regulation of social and economic risks in Ukraine under the conditions of digitalization through the following: the legislative, organizational, technical and technological support of accessibility of electronic services; the transition of the system of government regulation to the all-round digitalization; the further introduction of ICT in the field of interaction between the government, the population and the private sector as a necessary precondition for the engagement of civil society in the processes of decision making and implementation on important government regulation issues under the conditions of existing risks and challenges of the present time.

Moreover, the comparison study was made concerning the level of digitalization of economy and society abroad in accordance with the Global Competitiveness Index. In this context, the tendencies of general introduction of e-government in different countries and in Ukraine were determined, including in the way of provision of mobile services to the population. In addition, the forecasting of the prospective number of socio-economic risks of Ukraine through the use of a deterministic model of regression analysis is substantiated. He made it possible to determine that during 2020–2024 there will be a gradual increase in the total number of such risks in Ukraine in the context of

digitalization. The reliability and adequacy of the constructed forecast were evaluated by calculating the coefficient of determination ($R^2 = 0.81$).

All this is designed on a systematic basis to increase the effectiveness of the mechanisms of state regulation of socio-economic risks and development of Ukraine 4.0.

Keywords: public regulation and administration, state regulation, social and economic risks, risks, threats, digitalization.

Відповідальна за випуск *Домбровська Світлана Миколаївна*

Підписано до друку 10.10.2022 р.
Формат 60х84 ¹/₁₆. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Таймс. Тираж 100 прим.

Віддруковано з оригінал-макета в друкарні ФОП Леонов Д.С.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80.

